

Art and Social Life in Urban Public Spaces

Fatih Şahin^{1*}+, Cengiz Tavşan²

¹Architecture Department, Karadeniz Technical University, Trabzon, Turkey

²Architecture Department, Karadeniz Technical University, Trabzon, Turkey

*Corresponding author: fatihsahin@ktu.edu.tr

+Speaker: fatihsahin@ktu.edu.tr

Presentation/Paper Type: Oral / Full Paper

Abstract – From the time that humans first started to live in a settled way, the effect of public places (as the common space for the people from every section of the community) on communications with their surroundings, and the need to meet the main requirements, have signs about the city, and improve the community's conscious cannot be overestimated. People have deep feelings about a place or feel themselves as part of the community when they are in contact with the environment and other people. From this point of view public places, with the feature of being a life platform by creating the image of environment and identifying the properties of community, are the residence of social-cultural activities. The aim of this research is to identify the usage of art in public places, the different experiences that are presented to people and the role of art on improving the quality of public places by recognising the contributions on physical and social interaction. Nowadays, many governments are working to improve the environmental quality and the satisfaction about the places. The art activity in public space arrangements, as well as the formation of space image and environmental identity, motivates the human behavior in the environment and creates an aesthetic appeal in visual integrity.

Keywords – Urban Identity, Art, Urban Public Space, Social Life, Environmental Image

I. GİRİŞ

İnsan; yaşamını sürdürebilmek için bazı sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına içinde bulunduğu çevreyle ve diğer insanlarla karşılıklı bir etkileşim içindedir. Farklı ekonomik ve sosyal normlar doğrultusunda çevresini değiştiren insan, etrafını saran tüm bileşenlerden de her anlamda etkilenmektedir. Çeşitli fiziksel ve sosyal ihtiyaçları karşılamak amacıyla oluşturulan kentsel mekanların; kullanıcılar üzerinde sosyal, fiziksel, davranışsal ve psikolojik etkileri olduğundan, daha sağlıklı bir toplum ve daha kaliteli bir yaşam öngörebilmesi için planlama ve organizasyonları önem kazanmaktadır.

Farklı yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, ekonomik ve sosyal yapıdaki toplumun değişik gruplarının bir arada bulunmasına ve yaşamı paylaşmasına olanak sağlayan kamusal mekanlar kentsel yaşamda kişilerin hem sosyal hem fiziksel gereksinimlerini karşıladıkları bir alan olarak özel öneme sahiptir. Psikolojik olarak çevreye olan ilginin ve kent bilincinin oluşması, bireylerin birbirleriyle olan iletişimine olanak sağlayarak toplumsal konuların ortaya konması, tartışılması ve anlaşılması için bir platform niteliğindedir.

Sanat, bireylerin toplumu anlamasını ve toplum içinde yerini bulmasını sağlar. Toplumların değerlendirilmesinde sanat o toplumun çeşitli özelliklerini gösteren, birçok ipucu sağlayan bir araçtır. Sanatsal gelişim, toplumsal gelişmeye ve toplumsal yaşamın yapısına doğrudan bağlıdır. Sanat, toplumun değerlerini, ideallerini belirler ve günlük yaşamın bir parçasıdır. Kavrandığından daha derin olan sanat, zaman içinde toplum ile değişir ve gelişir [1].

Sanat çağlar boyunca çeşitli gereksinimleri karşılamış, toplumun değişmesine koşut olarak sanatçının yönelimleri değişmiş, iyinin, doğrunun, güzelin yanında yararlılık olgusu

sanatın işlevini oluşturmuştur. İnsanlığın geçirdiği çeşitli aşamalarda sanata yüklenen roller de değişik olmuştur. Sanat bazen bir büyüme aracı, bazen bir süs, bazen kalıcılığı sağlayan bir dil ya da dini düşünceyi, bilimi, tekniği, yayan bir iletişim aracı bazen de yalnızca bireysel gereksinim olarak insanlık tarihinde var olmuştur.

II. KAMUSAL SANAT UYGULAMALARI VE TÜRLERİ

Kamusal mekanların yeni yaşam çevrelerinde gözlemlenen önemli sorunlarından biri, kullanıcıların yaratılan çevrelerden duydukları hoşnutsuzluktur. Böyle bir durumda, sadece zorunlu aktiviteler gerçekleşecek, insanlar çevrelerine ve kamusal mekanlara yabancılaşacaklardır. Böyle bir çevrede, kullanıcı kendisini çevresi ile bir bütün olarak algılayamaz ve giderek etrafında olup bitenlere karşı kayıtsızlaşmaya baslar [2]. Bu anlamda, kullanıcı ihtiyaçlarına cevap vermenin yanı sıra, insanları o mekanı yaşamaya teşvik edecek estetik kalitesi yüksek çevreler yaratmak da oldukça önem taşımaktadır. Kamusal sanatın kullanımı, söz konusu yaşam alanlarında kişilerin hoşnutluk düzeyini artırma ve estetik kaliteyi yükseltme anlamında önem teşkil etmektedir.

Yüzyıllar boyunca çevrenin yaratılmasında sanatçı, mimar, ressam ve yontucular görev almış; bu çevreler ile plastik sanatlar çağlar boyu ayrılmaz bir bütün olmuştur. Sanatçı toplumun yaşam görüşünün, evrene karşı tutumunun sözcüsü, yorumlayıcısı görevini sürdürmüştür. Endüstri devrimi ile ise, insan, yaratıcı çevre biçimlemesi bir yana, en yakın çevresini tanıyamaz hale gelmiş, sanatçı kendini geleneksel görevleri elinden alınmış, saf dışı edilmiş bulmuştur. Başlangıcındaki heyecanlı ümitleri boşa çıkaran endüstri çevresi yaratıcılığın değil, ancak üreticiliğin sonucu olabilmektedir. Henüz endüstrileşmemiş çevrelerde sanatın yer almasından dolayı geçmişte sanatçıların, kamusal alanda çevre düzeni kurmak

gibi bir yaklaşımı söz konusu olmuştur. Oysa bugün sanatçı, çevresini biçimlemekten öte endüstri ve teknolojinin sonucunda oluşan yapay çevrenin meydana gelmesinde etkili olmaya çalışmaktadır. Bu da sanatı yaşamın bir parçası haline getirme çabasıdır [3].

Kamusal sanat; caddeler, parklar, bina cepheleri, kamusal yapıların ortak kullanım alanları gibi, kamusal bağlamdaki mekanlarda yapılan sanat işidir [4]. Sanat ve kamusal farklı kategorilere sokulamaz veya tümüyle birbirinden farklı iki fenomen değildir. Sanat, kamusalın netliğidir. Sanat çalışması, kamusal faaliyetin bir neticesidir ve sanatın arenası kamusal alandır. Sanat, iletişim kurulabilecek bir ortam isteğiyle yaratılır [5]. Çevresel (kamusal) sanat; yaratmaları doğada biçimlemelere girişmekten şehir içinde varlığını duyurmaya, makineye karşı özgürlük kazanıp onu çevrede yaratıcı güç yapmaktan, seyirci ile yeni ilişkiler kurup onu sanat olayına katmaya kadar uzanır [3].

Kamusal sanatın geçmişten günümüze kadar yapılan pratiklerine bakıldığında; heykel ve anıttan duvar resimlerine, land-art (arazi sanatı) ve site-specific art'tan (alana özgü sanat) peyzaj mimarlığı ile entegre işlere, kent mobilyaları ve döşemelerin tasarımından mimari ile entegre işlere, alan sergilerinden performans, oyun ve toplumsal sanata kadar çok çeşitli uygulama türlerine sahip olduğu görülür. Kamusal sanatın uygulama türlerindeki çeşitliliğe ek olarak kamusal sanat, ifade türü olarak soyut veya realistik ya da her iki formda olabildiği gibi resim, heykel, seramik gibi geleneksel tekniklerin yanı sıra aydınlatma, ışık, hareket, ses, video gibi yeni teknikleri ve teknolojileri içeren çağdaş pratiklerinde de olabilir. Tüm bu uygulamalar ise en genel ayrımıyla kalıcı ve geçici pratiklerden oluşmaktadır.

2.1. Yerleştirme

Kamusal sanatın en sık rastlanılan türlerinden biri olan yerleştirme, geleneksel olarak en çok heykel türünde ortaya çıkmaktadır. Antik çağlardan günümüze kadar kamusal alanda yer alan heykel değişen endüstriyel, toplumsal, teknolojik koşullarla farklı ifade biçimlerine, yapım tekniklerine bürünmüştür. Antik çağlardan modernizme kadar figüratif ve realistik biçimde olan heykel modernizmle birlikte soyut, özerk ve kendine gönderme yapan, mekanla göçebe olan tavır takınmıştır. Modernizm getirdiği yeni teknoloji olanakları ile heykelle kinetik, sibernetik teknikler ve yeni malzemeler kazandırmıştır. 1960'lar ile kamusal alanda yaygınlaşan heykel; gelişen teknoloji, disiplinler arası sanat yapma anlayışı ve alana-özgürlük kavramları ile farklı enstalasyon biçimlerine bürünmüştür. 1960'lar ile 1970'lerin ortasına kadar kamusal alanda yapılan yerleştirmeler, modernizmin soyut heykel anlayışını taşıyan, normalde galeri ve müzelerde bulunan yapıtların ölçekleri büyüyerek kamusal alana çıkmış halindedir (Şekil [1], [2], [3], [4]).

Mimari yüzeylerde, yani iç ve dış duvarlarda, serbest duran perde duvar ve meydanlarda, parklarda, her türlü açık alanda, geleneksel resim ve heykel de şehir mekanında bir bakıma yeni soyut biçimleri ile yaşamaya devam etmektedir. Gelişmiş ülkelerin kentlerinde kamusal sanatın en sık rastlanan örneği, temsili binalar ya da yüksek büro blokları önündeki plazalarda görülen modernist ve soyut heykel çalışmalarıdır [6].

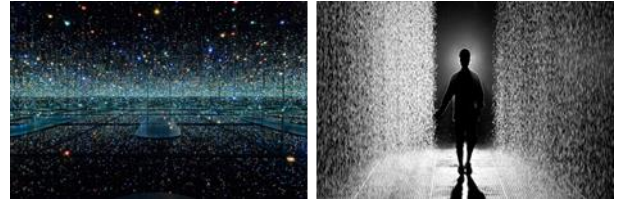

Resim. 1, 2. Burugge ve Brüksel'de yer alan kent odak noktasını güçlendiren ve kimlik oluşturan yerleştirme görüntüleri (F. Şahin Arşivi)

Resim. 3, 4. Burugge ve Berlin'de yer alan anıtsal yerleştirme görüntüleri (F. Şahin Arşivi)

Yerleştirme sanatı olarak bilinen enstalasyon basit veya kompleks çok farklı formlarda ortaya çıkmaktadır. Sanatçılar ürettiği enstalasyonun anlamını açığa çıkarmak ve enstalasyonu aktive etmek için izleyicinin katılımını şart koşan çalışmalar üretmiştir. Enstalasyonlar galerilerde yer alabileceği gibi; kamusal alanda da dijital tabanlı, elektronik tabanlı, web tabanlı da olabilen sınırsız olanaklarda; sanatçının konsept ve amacına bağlı olarak şekillenmektedir (Şekil [5], [6], [7], [8]).

Resim. 5, 6. Yüzlerce renkli LED ışıkların farklı yüksekliklerde asılması ve bunların yere yansmasıyla sonsuzluk hissi uyandıran ve ıslanmadan yağmur altında kalmanın keyfini yaşatan enstalasyonlardan görüntümler

Resim. 7, 8. Standehaus Müzesinin orta alanının 25 metre üzerinde asılı duran büyük bir kafes yapı ve sanatçının daha önce yaşadığı 2 ev 1/1 ölçekte iç içe yer alan enstalasyonlardan görüntümler

2.2. Kent Mobilyaları

Kamusal mekan sanatçının sadece yerleştirme yaptığı değil, mekanı oluşturan kentsel öğeleri de ele aldığı bir yaratma mekanı haline gelmiştir. "Sokağın estetik elemanları, mobilyası, sokak lambası, ışık sütunu, posta kutusu, park saati, işaret levhaları, reklam tabelaları vb. görsel çevrenin bugünkü önemli unsurlarıdır. Sanatçı, kamusal sanatın estetik değerini mekanın fiziksel ihtiyaçlarını karşılamada bulmuş aynı zamanda fiziksel ihtiyacın karşılanmasını sosyal sorumluluk olarak ele almıştır. Bu şekilde kamusal sanat kent mobilyaları ve kentin mimari elemanlarına dönüşmüştür [3], (Şekil [9], [10], [11], [12], [13], [14]).

Resim. 9, 10. Hamburg Haffencity kentsel dönüşüm kapsamında yenilen kentsel mobilyalardan görüntüler (F. Şahin Arşivi)

Resim. 11, 12. Barcelona Güell Parkında Gaudi tarafından tasarlanan kentsel mobilyalardan görüntüler (F. Şahin Arşivi)

Resim. 13, 14. Barcelona iyileştirilen liman bölgesinde yer alan kentsel mobilyalardan görüntüler (F. Şahin Arşivi)

2.3. Yüzey Boyama

Yüzey boyama olarak genel sınıflandırılan kamusal sanat uygulamaları kentsel mekanın yer döşemesinde, duvarlarında, bina cephelerinde yapılan boyamaları kapsamaktadır. Kamusal yüzeylere yapılan illegal, muhalif nitelikli müdahaleler ise grafiti olarak tanımlanır. Yakın geçmişte grafiti, azınlıkların bulunduğu, çete ve yeraltı kültürlerinin yer aldığı bölgelerde yaygın olarak kullanılmış, adı bu kesimle özdeşleşmiş bir kent sanatıdır. Seslerini duyurma, varlıklarını gösterme amacıyla grafitiyi bir dil olarak benimseyen azınlık gençler, müziğinde (hip-hop, rap, punk vb.) etkisiyle başkaldırıyı sokaklara taşımışlardır [7]. Bu grupların birçoğu yüzey boyama çalışmalarını toplumla birlikte gerçekleştirmiş, her şehrin etnik sorunları dile getirilmiştir. Toplumsal içerikli bu kamusal sanat çalışması aynı zamanda “yeni tip kamusal sanatın” doğuşuna neden olmuştur (Şekil [15], [16], [17], [18]).

Resim. 15, 16. Rotterdam modern grafiti ve iç mekan yüzey boyama örneklerinden görüntüler (F. Şahin Arşivi)

Resim. 17, 18. Viyana ve Brüksel duvar yüzeyi boyama örneklerinden görüntüler (F. Şahin Arşivi)

2.4. Açık Alan Sergileri

Günümüzde kentlerin sokak, cadde, meydan, park alanları sanatçıların galeri ve müze dışındaki sergileme alanları haline gelmiştir. Açık alan sergileri de bu alanlarda yapılan geçici fotoğraf, enstalasyon, ışık, dijital pano vs. gibi sergileri kapsar. Bu sergiler toplumun sanata yaklaşması, sanat konusunda gelişmesi, sanatçının da kendisini tanıtması açısından önem taşır. Avrupa'nın birçok büyük kentinde kent parklarında ya da önemli cadde, plazalarında çağdaş sanat müzelerinin, galerilerin ya da sanat festivallerinin girişimleri ile küratörler eşliğinde kamusal alanda yer bulmaktadır (Şekil [19], [20], [21], [22]).

Resim. 19, 20. Burugge ve Prag açık alan sergi örneklerinden görüntüler (F. Şahin Arşivi)

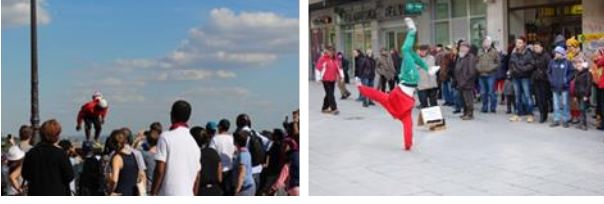

Resim. 21, 22. Berlin ve Odessa açık alan sergi örneklerinden görüntüler (F. Şahin Arşivi)

2.5. Performans

20. yy'ın ikinci yarısında disiplinler arası özelliğiyle dikkat çeken ve ancak 1970'lerde başlı başına bir tür olarak kabul edilmeye başlanan Performans Sanatı; Beden Sanatı, Happening, Aksiyon gibi çeşitli başlıklar altında gündeme gelmiş; Sitüasyonizm, Fluxus, Feminist Sanat, Arazi Sanatı gibi farklı akımlar dahilinde de uygulanmıştır (Antmen, 2013). Performans Sanatının kökeni 20. yy'ın ilk yarılarında gerçekleştirilen Fütürizm, Dada, Gerçeküstüçülük gibi avangard akımlara uzanmaktadır. 1960'larda ortaya çıkan Kavramsal Sanat' tan etkilenen diğer birçok sanat pratiği gibi Performans Sanatı' da Kavramsal Sanat'ın bir kolu olarak gelişmiş; Allon Kaprow ve Jim Dine gibi Amerikalı sanatçıların öncülüğünde gerçekleştirilen Happening'lerle dikkat çekmeye başlamıştır. Performans sanatı izleyicinin önünde sergilenmesi nedeniyle tiyatroya benzerliği öne çıksa da tiyatro kadar şiir, müzik, dansı ve günümüzde videoyu da içeren sınırsız yaklaşımları içine almaktadır. Günümüzde ise performans sanatı izleyiciye doğrudan ulaşan, galeri, eleştirmen gibi aracıları ortadan kaldıran, sanat nesnesinden bağımsızlaşan bir sanat alanı olarak sanatçılara kendilerini rahatça ifade edebilecekleri, her türlü malzeme ve disiplinden

yararlanabilecekleri alan yaratmıştır [8], (Şekil [23], [24], [25], [26], [27], [28]).

Resim. 23, 24. Paris ve Saraybosna açık alan performans (top, dans gösterisi) örneklerinden görünüm (F. Şahin Arşivi)

Resim. 25, 26. Paris ve Odessa açık alan performans (müzik, boyama) örneklerinden görünüm (F. Şahin Arşivi)

Resim. 27, 28. Viyana ve Odessa açık alan performans (canlı heykel, portre) örneklerinden görünüm (F. Şahin Arşivi)

2.6. Oyun

Kamusal alandaki oyun içerikli sanat etkinliklerinin kökeni olarak 1950'lerdeki ludik sanat anlayışı gösterilebilir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde çağın toplumsal ekonomik, bilimsel, politik gerçeklerinin toplumda yarattığı bunalımlar sanatçıyı oyun-sanat türüne itmiş; sanatı insan ve toplumun mutluluğunu hedefleyen bireysel veya toplumsal protestolar olarak ele almıştır. Hollandalı filozof Huizinga çağın insanını "Oyun Oynayan Mahluk" olarak tanımlamıştır [9]. Hollandalı filozofun bu tanımlaması çağın sanatının hareket kaynağı olmuştur. Ludik sanat, insanın mutluluğuna yönelmiş, insanlar için yaşama sevinci oluşturmayı önceliği yapmış ve "Sanat bir şenliktir" sloganını benimsemiştir. Kamusal alanda düzenlenen oyun içerikli sanat pratikleri, izleyiciyi etkinliğin bir parçası haline getirmekte ve onu oyuncu olarak konumlamaktadır. Bu tarz düzenlemeler, izleyiciyi oyunun bir parçası haline getirip izleyicinin kamusal mekanla kurduğu rutin ilişkinin dışına çıkmasını ve farklı deneyimler yaşamasını sağlar (Şekil [29], [30], [31], [32]).

Resim. 29, 30. Viyana ve Odessa açık alan oyun örneklerinden görünüm

Resim. 31, 32. Prag ve Odessa açık alan oyun örneklerinden görünüm (F. Şahin Arşivi)

3. SANAT VE YAŞAM KALİTESİ ETKİLEŞİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tasarım, belirli bir toplumun gerçek gereksinimleri ile olanakları çerçevesinde o toplumun faaliyetlerini duygusal yönden de destekleyerek barındırabilecek nitelikte mekan düzenleri oluşturma becerisidir. Yaşam kalitesinin çağdaş tercihleri düşünüldüğünde tasarımda sanatın etkisinin önemi anlaşılabilir [10]. Gerçek bir sanat yapıtı; ondan haz duyan ve anlayan bireylerin varlığı oranında, onu yadsıyıcı bir özellik taşır. Bu nedendir ki, bir yandan tarihsel bir süreç içinde yer alır; bir yandan da esi olmayan, benzersiz bir olgudur. Yani hem toplumsaldır, hem de alabildiğine bireyseldir. Bu nedenle yeni anlatım yollarından haz alabilmek, her zaman kolayca gerçekleşen bir ilişki değildir. Çünkü beğeni durgun bir eğilim değil; değişen, ilerleyen, zamanla gelişen bir özellik taşımaktadır. İlk bakışta olumsuz estetik yargılara neden olan, beğeni ölçülerini zorlayan birçok yenilik, onları tabanda besleyen ilke ve gerçekler anlaşıldıktan sonra beğeni sınırlarını biraz daha genişletir; bireyi yeniliklere açık, gerçeği daha kolaylıkla kabul edebileceği bir düzeye ulaştırır [11].

Çevrenin değerini artırmaktan ve yaşam kalitesinin yükseltilmesinden söz edildiğinde sanat, bir araç olarak devreye girmektedir [12]. Kamusal sanat, dünyayı daha düzenli hale getirmek, insanları eğlendirmek ve bazen bina cephelerinin sıkıcılığını azaltmak adına duvar resimleri ve kabartma harflerin kullanımı gibi, aynı anda bir çok amaca birden hizmet edebilir. Kamusal sanatın genel olarak dört amacı vardır:

- Bir yeri güzelleştirmek,
- Önemli olayları anmak için insanların birliğini ve kendine inancını arttırmak,
- Sanatçılara eserlerini sergileme imkanı sağlamak,
- Kamuyu eğitmek [13].

Kentsel mekanda estetik algılama, kentsel mekan ve mimari mekan arasındaki sınırın birbiri içine geçmesi ve birbirini neden-sonuç ilişkisi içinde etkilemesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Heykelle duvarın, duvarla sokağın, sokak ile meydanın, meydan ile kentin bütünleştiği, mekansal etki estetik değer taşımaktadır. Ancak mekansal etkinin değerlendirilmesinde çevre bileşenlerinin salt görsel-fiziksel bileşenlerinin değil, toplumsal, kültürel olguların bütünlüğü ve sürekliliği de göz önüne alınmalıdır [11].

Çalışma kapsamında sanat yapıtlarının ve sanatsal faaliyetlerin, yaşam kalitesine etkilerinin değerlendirilmesi "Kimlik, Toplumsal İletişim, Kültürel Süreklilik, Estetik Beğeni, Ekonomik Fayda" boyutlarında ele alınacaktır.

• Kimlik

Kamusal sanat ve anıtlar, sosyal etkileşim ve toplanmayı sağlar. Sanat parçası genellikle insanları kendine çeker ve çoğunlukla oturmak, konuşmak, buluşmak için bir mekan yaratırlar. Sanat kamusal mekanda kolayca tanımlanabilen bir

nokta haline gelir. Sanat yapıtları kamusal mekanda fiziksel bir boyut büyümesinden çok mimari ile yeni mekansal ilişkiler kurarak kullanıcılara yeni mekan olanakları sunmayı hedeflemektedir [3]. Sanatın kamusal açık alanlarda ilgi ve heyecan deneyimine yol açtığı ve yerleşime bir kimlik kazandırdığı söylenebilir [14]. Kamusal açık alanlar, bilinçli veya bilinçsiz olarak insanların duygularını etkileyen sembolik anlamlarla yüklüdür. Çevrenin simgesel anlamı, en önemli etken olmasa da, insanın kendini bir yere ait hissetmesinde önemli bir rol oynar [13].

• Toplumsal İletişim

Sanatın toplumsal katkısı, içinde bulunduğumuz çevrenin sanatı anlama biçimimizi değiştirdiği gibi, sanatın da çevremizdeki dünyaya bakma şeklini değiştirmesi ile gerçekleşmektedir [11]. Kamusal sanat artistik zevk kültürünü takdir etme konusunda kamuyu eğitmek açısından önemlidir. Tarihlerindeki başarılarını anıtlarla bir grubun kendine inancını arttırmak için veya sanatçılara toplum hakkındaki görüşlerini açığa çıkarmak için bir olanak sağlamak için kullanılır [15].

Özellikle kamusal mekanlarda izleyici etkileşimli olarak gerçekleşen sanat aktiviteleri (festivaller, karnavallar, etkinlikler, vb.) toplumsal iletişim çerçevesinde oldukça önem kazanmaktadır. Bu tür aktiviteler, kişileri bir araya getirerek bir sinerji ortamı oluşmasını sağlar ve sanatın aracı olduğu belli amaçlarda, onların birbirlerini görmelerini, etkileşimde bulunmalarını ve birlikte çalışarak paylaşımlarının artmasını sağlamaktadır.

• Kültürel Süreklilik

21. yüzyılın kamusal mekanı, en büyük eleştiriyi kamusal yaşamın yok oluşundan ve kamusal mekânın eski kullanım canlılığını ve dinamiğini yitirmesinden almaktadır. Buna da bazı kültürel olayların eskiye oranla azalması ve önemsenmemesi neden olabilir. Oysaki kültür, insanın kendini evinde hissetmesini sağlayacak bir dünya ortaya koymasındadır. İnsanlar arası her çeşit karşılık ve etkileşimlere her türlü yapıp yaratmalara, alışkanlıklara, bütün manevi ve maddesel yapıt vermeye olanak sağlamaktadır. Bu şekilde toplumun kamusal mekana sahip çıkması ve onu yaşatmasında oluşan kültürel ortam büyük rol oynar [16].

Kültür, bir grubun düşüncelerini veya davranışlarındaki düzeni yansıtan, uyum gösteren paylaşılmış bir şemadır. Bireyler, bir kültür içinde sosyal hale gelirler ve davranışlarını kültür biçimlendirir; öyle ki bu durağan değil, zaman içinde gelişen bir olgudur [11]. Sanat, onu oluşturan çeşitli bileşenleri ile kültürün doğrudan ve dolaysız bir yansımasıdır; toplumsal yapı ve gelişmede yadsınamaz bir yeri vardır. Kültür kendini sanat olgusu ile, giderek de onun somutlaşmış simgeleri ile açığa çıkarır. Sanat bir bakıma, kültürün yararlanılabilir, kullanılabilir hale dönüşmüş şeklidir [10].

• Estetik Beğeni

Bireyin yaratıcı eğilimi olarak kabul edebileceğimiz bir içgüdü, çeşitliliği ve tanımını ne şekilde olursa olsun, güzel dediğimiz şeyi istemektedir. İnsan psikolojisinin bir beğenme veya beğenmeme, bir seçme eğilimi vardır. Bu beğenide akıl bazen rol oynar, bazen oynamaz. Sanat eseri güzel sıfatını taşıyan eser olarak kabul edilegelmiştir [17]. Bu nedenle kamusal mekanlardaki sanat kullanımı, estetik ihtiyaca yönelik kuvvetli bir etkidir. Estetiğin psikoloji bilimi içinde açıklanması, sanat yapıtından yola çıkarak bir analize ulaşma

sürecini içerir. Ancak bugün de kuramsal düzeyde yapılan estetik değerlendirmeler hala geçerliliğini korumakta ve yapıtlı çevre üzerine yapılan araştırmalara temel oluşturmaktadır [14].

Kişiler bazı mekanları memnuniyet verici olarak nitelendirebilirken, bazı mekanlarda hoşnutsuzluk duyabilmektedirler. Bu bakış açıları, kişilerin mekanlar ve insanlarla ilgili pozitif ve negatif hayat deneyimleri tarafından şekillenir. Kentsel çevre, kullanıcılar üzerinde bir alışkanlık yaratır ve alışık olunmayan bir durum ya da nesneyle karşılaşıldığında rahatsız edici olarak nitelendirilebilir. Ancak değişim, kişileri keşfe yönlendirdiğinden ve heyecan uyandırdığından ilgi çekicidir [15].

Berylne (1974) sanatın insanlara sağladığı yararların neler olabileceğini tartışarak, estetik deneyimin dört temel işlevini saptamıştır. Bunlar,

Memnuniyet sağlama: Nese veren ve haz duygusu uyandıran bir çevre motive edici ve yapıcı, yaratıcı etkilerle yorumlanan davranışlara neden olabilmektedir.

Bilgi verme: Çevrenin yeniden biçimlendirilmesi, biçimin değiştirilebilmesi ve simge haline getirilmesine ilişkin yöntemler hakkında bilgi verebilmektir.

Bilgi işleme kapasitesini uygulama alanına sokma: Duyusal veriyi saklamaya, görsel birikim sağlamaya ve gerektiğinde onu kullanmaya yönelik bir kapasiteye sahip olan bir birey deneyimlerini daha farklı formlara yeniden kolaylıkla uyarlayabilmektedir.

Kişilik geliştirme ve kimlik duygusuna sahip olabilmek: Çevre ile kişiliğin gelişmesi arasında dinamik bir ilişkinin varlığı, her kültür grubunun içinde bulunduğu fiziksel dünyasını kendine özgü bir şekilde yorumladığı bilinmektedir [11].

Çevre, mimari gösterimin bir aracı ve mimarın mesajını ileten bir platform olarak iki farklı pencereden estetik yorumla bir sanat eseri olarak görülebilir. İlki, kasıtlı bir iletişim hareketi değilken, ikincisi kasıtlıdır. Bir şehrin veya bir toplumun kültürünün anlatımı olarak değerlendirildiğinde, şehir tasarımının bütün ürünleri birer sanat eseri olma özelliğindedir. Çünkü sanat eseri, sanatçının kendi toplum görüşlerini kente dair tüm verileri kullanarak anlatma isteğinden doğar [15].

• Ekonomik Fayda

Sanatsal üretimin kamusal mekanlarda uygulanma biçimlerindeki çeşitlilik, onun aynı zamanda yer aldığı mekan üzerindeki etki çemberini de genişletmektedir. Kamusal sanat, içinde bulunduğu dönemin çeşitli yönlerini yansıtan tarihsel bir olgu, toplumun güçlü bir göstergesi ve yaşam standardının ölçüsü niteliğindedir. Sanatçıların içinde buldukları çağa ait değerleri, kendi içsel vizyonlarıyla dış dünyayı yansıttıkları üretimin kamusal mekanlar aracılığıyla geniş bir izleyiciye ulaşması sağlanır. Herkesin paylaştığı çok yönlü bir yatırım olan kamusal sanat, aynı zamanda ekonomik gelişmeyi de destekleyerek, özel yatırımları teşvik eder ve kentlere bir kimlik katar. Bu anlamda sanatın kamusal mekanlardaki rolünün; hem tarihsel hem de çağdaş özellikler barındırdığı söylenebilir.

Sanatın kamusal mekan kalitesi üzerindeki olumlu etkileri, mekansal tasarım ve iyileştirilmelerde önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak söz konusu etkinin pozitif değerinde olması için sanatçıların, farklı disiplinlerle bir arada çalışmaları gerekmektedir. Başarılı kamusal mekanların

üretimi veya mevcut kalitenin yükseltilmesi ancak bu yolla gerçekleştirilebilir.

4. SONUÇ

Kamusal mekanlar, toplumun tüm bireylerine açık ortak kullanım alanı olarak kentsel yaşam dinamiğini oluşturmaktadır. İçinde bulunduğu tarihi dönemi ve kültürü yansıtması, toplumun ekonomik ve sosyal durumu ile ilgili ip uçları vermesi, toplumsal duygu ve yerel kimliğin oluşumundaki etkileri göz önüne alındığında; kamusal mekanların, kent içindeki önemi ve vazgeçilmezliği anlaşılacaktır. Kentsel çevredeki kalitenin belirleyicileri her ne kadar tümüyle tanımlanabilen ve ölçülebilen kavramlar olmasa da, insanlar arası iletişim ve bilgi alışverişinin platformu olan kamusal mekanların başarılı organizasyonu, kentsel çevre kalitesinin en temel arayışlarındandır.

Toplumsal açıdan sanatın katkısı, kamusal mekanlarda yer aldığı anda kişilerin, onu anlama ve değerlendirme şeklini ve çevrelerini deneyimleme biçimlerini değiştirmesiyle gerçekleşir. Özellikle festivaller, etkinlikler ve karnavallar gibi izleyici etkileşimli olarak kamusal mekanlarda gerçekleşen sanat faaliyetleri, toplumsal iletişim ve gelişim çerçevesinde oldukça önemlidir. Bu tür aktiviteler, sanatın aracı olduğu belli amaçlarda kişilerin bir araya gelmesine, birbirlerini görerek etkileşimde bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Bununla beraber kamusal sanat, ulus tarihinin bir parçası niteliğindedir. Farklı kültürel ve tarihi geçmişe sahip toplumların sanat üretimi de farklılık göstereceğinden, aynı zamanda toplumların aynası niteliği taşır.

Kamusal mekanın kendiliğinden var olan bir alan olmaktan çok, üretilmesi gereken bir alan olduğunu gördükten sonra; sanatın, sanatsal eylemin yaratıcı bir süreci olarak, bu yapıya katkıda bulunacağı açıktır. Kamusal sanat, kentsel tasarımın önemli bir parçası olarak planlama aşamasında döngüye dahil olması gereken bir olgudur. Ancak bu yolla kent kullanıcılarına, sorunlarını ve yaşantılarını ortaya koyabilecekleri ve toplumsal, kültürel, sosyal etkileşimlerde bulunabilecekleri, kaliteli kamusal mekanlar sunmak mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

- [1] M. Erbay, *Plastik Sanatlar Eğitiminin Gelişimi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1997.
- [2] E. Atabek, *Kamusal Mekanlarda Kalite*, Yıldız Teknik Üniversitesinde Kullanıcı Görüşlerine Dayalı Kalite Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2002.
- [3] S. Ögel, *Çevresel Sanat*, İTÜ Mimarlık-Mühendislik Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997.
- [4] M. Parfect ve G. Power, *Planning for Urban Quality: Urban Design in Towns and Cities*, Routhledge Publishing, London and New York, 1997.
- [5] J. Brand, *Art for a Natural and Artificial Environment*, Zoetermeer: Foundation World Horticultural Exhibition Floriade, 1992.
- [6] D. Oktay, *Kamusal Mekanda Sanata Güncel Bir Bakış*, Yapı Mimarlık Kültür Sanat Dergisi 264, s.105-109, İstanbul, 2003.
- [7] E. Karaaslan, *Alt kültürler ve Sokak Sanatı*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anasanat Dalı, İzmir, 2008.
- [8] M. Aydoğan, *Kent Kimliğinin Ortaya Çıkarılması Amacıyla Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kullanımı Kemeraltı Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2001.
- [9] S. Eti, *Çağdaş Sanat*, İTÜ Yayını, İstanbul, 1971.
- [10] N. Şenliyer, *Yaya Mekanlarında Sanat Objelerinin Çevre Yaşam Kalitesine Etkisi: Paris'ten Bir MİA Örneği*, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, 5-6-7 Haziran, s. 133-139, İTÜ yayınları, İTÜ, İstanbul, 1995.
- [11] S. Aydın, *Kentsel Mekanda Estetik Algılama*, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, 5-6-7 Haziran, s. 320-327, İTÜ Yayınları, İTÜ, İstanbul, 1995.

- [12] S. J. Longini, *Public Art Contributes to City's Prestige, Defines Its Image*, Oakland Tribune, 2006.
- [13] J. Lang, *Creating Architectural Theory: The Role of The Behavioral Sciences in Environmental Design*, Van Nostrand Reinhold, New York, 1987.
- [14] S. Carr, M. Francis, L.G. Rivling ve A.M. Stone, *Public Spaces*, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1992.
- [15] J. Lang, *Urban Design: The American Experience*, Van Nostrand Reinhold, New York, 1994.
- [16] N. Uygur, *Kültür Kuramı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996.
- [17] D. Kuban, *Mimarlık Kavramları*, İTÜ Matbaası, İstanbul, 1973.